

Lausunto

09.07.2024

Asia: VN/31917/2023

Lausuntopyyntö rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamista koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta

1. Yleinen kanta lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen

Mikä on yleinen kantanne siihen, että lähisuhdeväkivallan sovittelusta luovuttaisiin pääsääntöisesti?

Erittäin kielteinen

Voitte perustella kantanne edelliseen kysymykseen.

Valtakunnansyyttäjä ei kannata ehdotonta lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltoa.

Valtakunnansyyttäjä tunnistaa huolen siitä, että lähisuhteisiin voi liittyä painostusriskiä. Tähän huoleen on suhtauduttava vakavasti, mutta se ei tarkoita, että sovittelu lähisuhdeväkivallassa tulisi kieltää ehdottomasti. Kansainvälisten sopimusten veloitteet eivät edellytä lähisuhdeväkivallan sovittelun kategorista kieltoa, kuten hallituksen esityksen perusteluissakin on todettu.

Edellä mainittuun painostusriskiin voisi kiinnittää erityistä huomiota sovitteluun rikosasioita lähettävien viranomaisten (poliisi ja syyttäjä) sekä sovittelutoimistojen henkilökunnan ja vapaaehtoissovittelijoiden koulutuksessa. Lisäksi painostusriskin tunnistamisen tärkeyttä voisi korostaa muita keinoja käyttäen, esimerkiksi lisäämällä sovittelu lakiin tätä koskevaa sääntelyä (mm. erillistapaamiset, jotka ovat tällä hetkellä hyvän käytännön mallissa). Tätä on käsitelty vain lyhyesti luonnoksessa hallituksen esitykseksi [s. 39 kohdassa vaihtoehdot ja niiden vaikutukset], jossa on todettu, että vaihtoehtoa ei ole pidetty riittävänä hallitusohjelmakirjauksen toteuttamiseksi kuitenkaan perustelematta sitä enemmälti.

Valtakunnansyyttäjän käsityksen mukaan tämä vaihtoehto on kuitenkin edelleen relevantti ja perusteltu vaihtoehto lähisuhdeväkivallan sovittelun ehdottomalle kieltämiselle.

Esitämme 15 §: ään lisättäväksi uuden 2 ja 3 momentin

15 § Sovittelun edellytysten selvittäminen ja sovittelusta päättäminen

Ennen kuin sovittelutoimisto päättää sovittelun aloittamisesta, sen tulee varmistaa, että 2 §:ssä säädetyt edellytykset sovittelulle ovat olemassa, sekä arvioida, soveltuuko asia soviteltavaksi. Jos kysymyksessä on riita-asia, sovittelutoimiston tulee lisäksi arvioida, onko asian käsittely sovittelussa tarkoituksenmukaista. Sovittelutoimistossa sovittelutoiminnan vastuuhenkilö päättää asian ottamisesta soviteltavaksi.

3 luvun 13 § 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sovittelutoimiston on nimenomaisesti tavattava asianomistaja erikseen ennen päätöksen tekemistä, jotta vapaaehtoisuus ja asian soviteltavaksi soveltuvuus voidaan arvioida asianmukaisesti, /arvioidakseen osapuolten vapaaehtoisuuden ja asian soviteltavuuden. Asianomistajalle on näissä tapauksissa aina tarjottava mahdollisuus tukihenkilöön.

tai vielä lisäksi

3 luvun 13 § 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa toisena sovittelijana on oltava aina ammattihenkilöstöön kuuluva työntekijä.

2. Vaikutukset

Voitte kertoa kantanne esityksen vaikutusten arvioinnista. Onko esityksellä joitain sellaisia vaikutuksia, joita esitysluonnoksessa ei vielä ole kuvattu?

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi on tuotu kattavasti esiin monenlaisia vaikutuksia ja arvioitu niitä monipuolisesti puolesta ja vastaan-periaatteella. On kuitenkin todettava, että vaikutusten arvioinnin näkökulmasta esitetty sääntelyratkaisu ei ole perusteltu eikä johdonmukainen. Vastustavat näkökulmat on kokonaan sivuutettu ehdotetussa sääntelyssä. Tuki- ja palvelutarjontaan ei ole tulossa lisärahoitusta. Tällä hetkellä lähisuhdeväkivallan sovittelu on yksi rikosprosessissa oleva keino puuttua lähisuhdeväkivaltaan (eritoten parisuhdeväkivaltaan). Sovittelussa asia otetaan puheeksi, asianosaiset voivat ensin käsitellä asiaa yhdessä sovittelijan kanssa sekä sen jälkeen asianosaisten kesken sovittelijoiden läsnä ollessa. Asianosaisille annetaan palveluohjausta ja asianosaisilla on koko ajan puhevalta omassa asiassaan.

Rikosprosessin viranomaisten (poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet) näkemysten mukaan sovittelu soveltuu tietyn edellytyksin hyvin myös lähisuhdeväkivaltarikosten käsittelyyn. Sovittelun edellytyksiä arvioidaan myös sovittelutoimistoissa sen jälkeen, kun lähettävät viranomaiset (poliisi ja syyttäjät) ovat tehneet sovittelualoitteen. Edellytysten arviointi toimii, sillä läheskään kaikkia sovitteluun ohjattuja asioita ei hyväksytä soviteltaviksi, vaan seulontaa tapahtuu, ensin poliisin tai syyttäjän, ja sitten sovittelutoimiston toimesta. Sovittelu myös keskeytetään kesken

sovitteluprosessin. Mahdollisuus kieltäytyä tai keskeyttää sovittelu toteutuu käytännössä, kuten luonnoksessa hallituksen esitykseksi on nimenomaisesti todettakin.

Luonnoksen sivulla 33 on käsitelty esityksen vaikutuksia oikeusministeriön hallinnonalalle. Siellä viitataan syyttäjän ja tuomioistuimen kustannusten osalta hiljattain julkistettuun aserikoksia koskevan sääntelyn muuttamista selvittäneen työryhmän mietintöön, jossa lähtökohdaksi on otettu se, että 85 prosenttia täysimittaiseen rikosprosessiin siirtävistä aserikosasioista käsiteltäisiin kirjallisessa menettelyssä. Vaikka tässä käsiteltävänä olevassa luonnoksessa todetaan, että mainittu kirjallisen menettelyn osuus olisi pahoinpitelyrikoksissa pienempi kuin aserikoksissa, tämän osalta on kuitenkin todettava, että mainittu skenaario on enemmän kuin ylimitoitettu. Lähisuhteessa tapahtuvien pahoinpitelyjen näyttö koostuu pitkälti henkilötodistelusta ja menettely on pääosin ainakin osin kiistetty, mikä tarkoittaa sitä, että kirjallinen menettely ei tule kyseeseen. Kirjallinen menettely edellyttää, että vastaaja tunnustaa syyttäjän syytteessä kuvatun teon sekä käräjäoikeudelle antamallaan nimenomaisella ilmoituksella luopuu oikeudestaan suulliseen käsittelyyn ja suostuu asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä.

Lisäksi on todettava, että asian käsitteleminen rikosprosessissa sisältää samanlaisia haasteita kuin luonnoksessa hallituksen esitykseksi on todettu sovittelun osalta. Myös rikosprosessissa uhria voidaan esimerkiksi painostaa niin, ettei uhri puhu oikeudenkäynnissä mitään tai hän voi itse päättää kieltäytyä todistamasta (Oikeudenkäymiskaari 17 luku 17 § ja 18 §).

3. Lakiehdotuksen 3 a § (henkilösuhteet)

Voitte kommentoida henkilösuhteita, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Esitys lähisuhteista, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi, on tarpeettoman laaja. Yksi esitetyistä perusteista lähisuhdeväkivallan (eritoten parisuhdeväkivallan) sovittelun kieltämiselle liittyy osapuolten väliseen painostusriskiin. Kohdassa yksi on esitetty keinoja puuttua tähän ehdottoman kiellon sijaan.

Jos ylipäänsä jonkinlaista sovittelun kieltöä harkitaan, henkilösuhteiden osalta kieltö tulisi rajata koskemaan vain avio- ja avopuolisolta.

Muilta osin asia tulisi ratkaista tapauskohtaisesti ja tilanteen mukaan riippuen henkilösuhteista, epäilyistä rikoksesta ja epäillyn menettelyn laadusta (esim. väkivallan määrä ja laatu) ja sisällöstä. Sisarus- tai muissa sukulaisuussuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa tulisi tilanteen mukaan hyväksyä soviteltavaksi (tästä yhtenä esimerkkinä aikuisten sisarusten välinen nujakka). Rikosasian soveltuvuus sovitteluun tulisi arvioida tapauskohtaisesti.

4. Lakiehdotuksen 3 a § (rikokset)

Voitte kommentoida rikoksia, joita lähisuhdeväkivallan sovittelun kieltö koskisi.

Rikosnimikkeiden käyttöön perustuva karsinta ei ole hyvä tapa määrittää sovitteluun sopivat tapaukset. Rikosnimikkeet sisältävät hyvinkin erilaisia tapauksia. Tästäkin osin rikosasian soveltuvuus sovitteluun tulisi arvioida tapauskohtaisesti.

Jo nykyisin pääsääntö on, ettei toistuvaa tai vakavaa väkivaltaa sisältäviä tapauksia sovitella tai vaikka niitä soviteltaisiin, ne joka tapauksessa viedään tuomioistuimeen käsiteltäväksi. Tarvittaessa sovittelulakiin voitaisiin kirjata, ettei toistuvaa väkivaltaa sisältäviä tapauksia saa sovitella. On kuitenkin huomautettava, että syyttäjien kokemusten mukaan siitä, että asia on ollut sekä sovittelussa ja käsitelty tuomioistuimessa, on positiivisia kokemuksia.

Tyypillisesti esimerkiksi korvausasiat on jo sovittelussa käyty läpi ja sovittu, eikä niitä ole tarpeen enää käsitellä tuomioistuinikäisessä.

Jos ehdotettu kieltäminen toteutuu, lähisuhdeväkivallan sovittelun kiellon tulisi koskea korkeintaan pahoinpitelyjä ja vakavimpia seksuaalirikoksia.

5. Lakiehdotuksen 3 a § (muuta)

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksen 3 a §:stä?

Jos esitys hyväksytään sellaisenaan, asianomistajarikosten jättäminen esitellyn rajauksen ulkopuolelle, on perusteltua.

6. Muuta

Onko teillä muuta kommentoitavaa esitysluonnoksesta?

Esityksellä esitetään muutettavaksi vain sovittelu lakia. Muutoksia ei ole esitetty eikä niitä ole odotettavissakaan esitutkintalakiin, rikoslakiin eikä lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioista.

Lähisuhdeväkivallan ehdoton kieltäminen ehdotetussa muodossaan voi vaarantaa sekä asianomistajien että epäiltyjen oikeuksia sekä yhdenmukaista kohtelua verrattuna muiden rikoslajien asianosaisiin. Esitetyllä muutoksella poistetaan asianomistajilta rikosuhridirektiivissä säädely oikeus saada asia sovitteluun ja toisaalta rikoksesta epäillyt asetetaan eriarvoiseen asemaan muiden rikoslajien epäiltyihin verrattuna. Saavutettu sovinto on edelleen esitutkinnan rajoittamisen peruste (esitutkintalaki 3 luku 10 § 1 momentti) harkinnanvaraisen syyttämättäjättämisen peruste (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 8 § 1 momentti 1-kohta), rangaistuksen lieventämisperuste (rikoslain 6 luvun 6 § 1 momentti 3-kohta), rangaistukseen tuomitsematta jättämisen peruste (rikoslaki 6 luku 12 § 1 momentti 4-kohta), rangaistusasteikon lieventämisen peruste (rikoslaki 6 luku 8 § 1 momentin 5 kohta) sekä rangaistuslajin vaihtamisen peruste (rikoslaki 6 luku 8 § 4 momentti). Kyse on oikeuksien intressipunninnasta, mutta ottaen huomioon esitetyn säännösmuutoksen merkitys yhdenmukaisuuskysymyksenä, on syytä pohtia, pitäisikö asia käsitellä myös perustusvaliokunnassa.

Syyttäjät ovat virkavastuulla velvollisia noudattamaan edellä mainittuja säännöksiä. Asianosaiset voivat edelleen sopia asian keskenään. Ehdotettu lakisääteisen sovittelun kieltäminen voi lisätä sääntelemätöntä sovittelua (esimerkiksi painostettuna tai pakotettuna parisuhdeväkivaltilanteissa ilman, että viranomaisilla on minkäänlaisia keinoja kontrolloida painostusta tai pakottamista).

Ottaen huomioon rikosprosessin nykyinen kuormittunut ja ruuhkautunut tilanne sekä prosessien kestot, kaikki käytettävissä olevat hyviksi ja perustelluiksi havaitut keinot tulisi käyttää puututtaessa lähisuhdeväkivaltaan. Lisäksi tulisi huomioida se, että kullekin asialle tulisi yksittäistapauksessa löytää asianomistajan etu huomioiden tarkoituksenmukaisin ja riittävä puuttumisen tapa. Se voi olla sovittelu ja tukipalveluihin ohjaaminen (päätyy sovintoon), sovittelu ja tukitoimiin ohjaaminen (sovittelu ei pääty sovintoon tai päätyy sovintoon) ja tuomioistuinkäsittely tai pelkkä tuomioistuinkäsittely. Sovitteluun ohjaaminen ei tarkoita lähisuhdeväkivallan tai asianomistajan oikeuksien vähättelyä. Sovittelu on yksi työkalu käytettävissä olevassa keinovalikoimassa ja tutkimustiedonkaan mukaan sitä ei tulisi hylätä kategorisesti lähisuhdeväkivaltajutuissa. Rikosprosessille on hyvä olla vaihtoehtoisia ja rinnakkaisia tapoja käsitellä asia ja nykyisessä muodossaan vapaaehtoisuuteen perustuvana sovittelu on yksi sellainen. Lisäksi on korostettava sitä, että niissäkin tapauksissa, joissa lähisuhdeväkivaltarikosepäilyn käsittely päättyy esitutinnan rajoittamiseen tai syyttämättäjättämispäätökseen sen vuoksi, että asia on ollut sovittelussa ja siellä on päästy sopimukseen, asia on silti käsitelty poliisi- ja syyttäjäviranomaisessa.

Korostan sitä, että syyttäjä aina arvioi rikosasian itsenäisesti ja tapauskohtaisesti; ensiksi sen, onko käsillä todennäköiset syyt syytteen nostamiseksi ja sen jälkeen, tuleeko asiassa harkittavaksi harkinnanvaraiset perusteet jättää syyte nostamatta huolimatta siitä, että on olemassa todennäköiset syyt syytteen nostamiseksi (laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luku 6 ja 6a §).

Ari-Pekka Koivisto

Valtakunnansyyttäjä

Pia Mäenpää

Valtionsyyttäjä

Koivisto Ari-Pekka
Syyttäjälaitos

Mäenpää Pia
Syyttäjälaitos - valtakunnansyyttäjän toimisto / Åklagarmyndigheten -
riksåklagarens byrå